

АРХІТЕКТУРА ТА МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Андрусяк У.Б.

кандидат архітектури, доцент,

*Івано-Франківський національний технічний університет
нафти і газу*

СПЕЦИФІКА АНАЛІЗУ ВІЗУАЛЬНИХ ВИДІВ ЗОРОВОГО РОЗКРИТТЯ ЗАМКОВИХ КОМПЛЕКСІВ

Актуальність обраної теми дослідження обумовлена пошуком шляхів вирішення проблеми збереження цілісного в композиційно-видовому аспекті історично сформованого середовища довкола замкових комплексів.

Дослідженню даної проблеми присвячені праці Є.Є. Водзинського (в співавторстві) «Методичні рекомендації по дослідженню історико-архітектурної спадщини в містах Української ССР (1982 р.) (розділи «Виявлення зон композиційно-видового впливу пам'яток архітектури», «Врахування історико-архітектурної спадщини та композиційного впливу пам'яток архітектури при визначенні охоронних зон»), «Аналіз видового розкриття пам'яток архітектури та його інструменти» (2010 р.), «Охорона ландшафтів як складова збереження культурної спадщини» (2010 р.), «Принципи та методи охорони видового розкриття пам'яток архітектури в краєвиді історичних міст (1970–1990-і рр.)» (2011 р.), О.П. Олійник «Концепція національної політики щодо збереження культурної спадщини в Україні: проект» (2014 р.), І.В. Коротун Класифікація та архітектурно-типологічні особливості об'єктів всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО та їх буферних зон (2016 р.), «Архітектурно-містобудівні основи створення буферних зон об'єктів всесвітньої спадщини ЮНЕСКО» (2017 р.), У.Б. Андрусяк (Полутренко) «Методичні підходи до пам'яткоохоронного зонування замкових комплексів» (2017 р.), «Особливості функціонально-планувальної реорганізації замкових комплексів» (2019 р.), «Принципи

функціонально-планувальної реорганізації замкових комплексів на прикладі Івано-Франківської області» (2019 р.) й ін. [1–11].

Замковий комплекс включає планувальну й об'ємно-просторову структуру споруд, які зберегли специфіку архітектурно-містобудівної композиції й автентичну своєрідність стильових ознак, а також найближчий історичний ландшафт довкола зовнішніх границь комплексу [1, с. 5, 9, 23, 27, 49, 50; 3, с. 301–302; 9, с. 151–152; 11, с. 8].

В умовах інтенсивної та хаотичної забудови історичних населених пунктів, що призводить до зниження чи повного знищення своєрідності та художньо-естетичної виразності унікальних візуальних видів зорового розкриття замкових комплексів, важливим є збереження максимальної оглядовості досліджуваних об'єктів у середовищі історичної забудови та ландшафту.

Аналіз рівня художньої цінності видового розкриття замкового комплексу в пам'яток охоронних зонах і радіусах зон видового сприйняття, автором запропоновано досліджувати за п'ятьма категоріями художньо-естетичної цінності візуальних видів, які зумовлюються мірою виявлення особливостей вигляду та роллю замкового комплексу в формуванні даних видів. Категорії художньої цінності видового розкриття замкових комплексів наведено в таблиці 1 [1, с. 8–9, 27–28, 120–122, 125–129, 156–164, 176–182, 191–194, 210–211; 2, с. 154; 3, с. 301–315; 5, с. 50–54, 59–61; 7, с. 296–298; 8, с. 43–79; 9, с. 151–155; 10, с. 31–36, 40–51, 111–117; 11, с. 15].

Зазначені категорії утворюються параметрами таких критеріїв:

– чіткість візуального сприйняття замкового комплексу, що окреслює границі секторів найкращої видимості – чітке, добре, оптимальне, граничне – встановлюється на основі віддалі від комплексу до видової точки й особливостей перспективного скорочення в зонах формування візуальних видів (сприйняття всіх архітектурних деталей, матеріалів, фактур, кольорів при перспективному огляді всього комплексу чи сприйняття основних архітектурних деталей і кольорів при панорамному огляді всього комплексу);

– якість візуального сприйняття, що визначається радіусом зон та кутом візуального огляду (в межах 2-х висот споруд комплексу, 27°-45°; 1000-1200 м, 18°-20°; 2000-2200 м, < 18°);

– типи візуальної взаємодії замкового комплексу з оточуючими об'єктами (забудовою та зеленими насадженнями) – ключовий і паритетний;

– розміри елементів зон видимості (видова вісь, видовий фронт, видова зона), що складають сукупність видових точок, із яких можна оглядати замковий комплекс;

– типи візуальних видів – силуети, «ближні» види, перспективи, панорами.

Таблиця 1

**Категорії художньої цінності видового розкриття
замкових комплексів**

Категорії цінності візуальних видів на замковий комплекс	Критерії аналізу цінності візуальних видів на замковий комплекс	
	Роль замкового комплексу в формуванні візуальних видів	Міра виявлення особливостей вигляду замкового комплексу в візуальних видах
I категорія – ключова	домінантна	максимальна
II категорія – краща	суттєва	важлива
III категорія – цілісна	рядова	достатня
IV категорія – другорядна	фрагментарна	часткова
V категорія – невідгідна	незначна	мінімальна

Подальший аналіз отриманих даних запропоновано здійснювати, використовуючи метод побудови «полів невидимості», що дозволить графічно проаналізувати візуально-просторове сприйняття споруд і укріплень замкових комплексів, а також виділити сектори найкращої видимості досліджуваного об'єкта. В процесі аналізу передбачено дослідження основних умов видимості замкових комплексів у радіусах максимальної, оптимальної та граничної видимостей (< 200 м, 1000-1200 м, 2000-2200 м відповідно), що значною мірою

залежать від умов візуального сприйняття місцевості населених пунктів, де розташовані замкові споруди й укріплення. Одним із ключових етапів, при цьому, є визначення зон візуальних перешкод, які формуються садибною чи багатоповерховою забудовою, зеленими насадженнями і т. п. Виявлення зазначених умов видимості замкових комплексів обумовить, у подальшому, визначення основних видових точок, фронтальних (із відкритих просторів) та осьових перспективних (із вулиць населеного пункту, напрямлених на комплекс) видових напрямків, а також секторів найкращої видимості [1, с. 120–122, 125–129, 156–164, 176–182, 191–194; 2, с. 154–160; 3, с. 304–315; 5, с. 50–54; 7, с. 296–298; 8, с. 43–79; 9, с. 152–155; 10, с. 44–51, 112–114, 117].

Аналіз візуальних видів зорового розкриття замкових комплексів і створення графічних аналітичних схем уможливить виявлення своєрідності та художньої виразності силуетів, панорам і візуально-просторової структури замкових комплексів у цілому та, в подальшому, визначить шляхи запобігання порушенню композиційно-видової цілісності досліджуваних об'єктів у середовищі історичної забудови та ландшафту.

Список використаних джерел:

1. Андрусак У. Б. Принципи функціонально-планувальної реорганізації замкових комплексів на прикладі Івано-Франківської області : дис. канд. арх. : 18.00.01. Харківський НУ міського господарства ім. О. М. Бекетова. Харків, 2019. 278 с.
2. Водзинський Є. Є. Аналіз видового розкриття пам'яток архітектури та його інструменти. *Українська академія мистецтва* 2010. № 17. С. 154–160.
3. Водзинський Є. Є. Охорона ландшафтів як складова збереження культурної спадщини. *Праці НДІ пам'яткоохоронних досліджень* : зб. наук. праць. Редкол. : В. І. Клочко, Т. А. Боровський, В. В. Вечерський [та ін.]; НДІ пам'яткоохоронних досліджень. Київ : Фенікс. 2010. № 5. С. 301–317.
4. Водзинський Є. Є. Принципи та методи охорони видового розкриття пам'яток архітектури в краєвиді історичних міст (1970-і – 1990-і рр.) : дис. канд. арх. : 18.00.01. НА образотворчого мистецтва і арх. Київ, 2011. 150 с.
5. Концепція національної політики щодо збереження культурної спадщини в Україні: проект. Регіональне співробітництво для збереження культурної спадщини: проект Європейської Комісії / за ред. О. П. Олійник; ICOMOS, НДІ пам'яткоохор. досліджень України. Київ : Архитектура и престиж. 2014. 134 с.

6. Коротун І. В. Архітектурно-містобудівні основи створення буферних зон об'єктів всесвітньої спадщини ЮНЕСКО : дис. доктора арх. : 18.00.01. Київ : КНУБА, 2017. 481 с.

7. Коротун І. В. Класифікація та архітектурно-типологічні особливості об'єктів всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО та їх буферних зон. *Містобудування та територіальне планування*. 2016. № 62 (Ч. 1). С. 296–299.

8. Методические рекомендации по исследованию историко-архитектурного наследия в городах Украинской ССР. / Ред. И. В. Колесникова. Редкол.: Е. Е. Водзинский, Е. Е. Ключниченко, И. В. Колесникова, Ю. А. Нельговский, Госгражданстрой КиевНИИПградостроительства КиевНИИТИ. КиевНИИПград. Киев, 1982. 120 с.

9. Полутренко У. Б. Методичні підходи до пам'яткоохоронного зонування замкових комплексів. *Проблеми розвитку міського середовища*. 2017. № 3/19. С. 151–158.

10. Рекомендации по составлению проектов планировки городов УССР с историко-архитектурными заповедниками и комплексами памятников архитектуры / Ред. О. И. Кульчицкая. Редкол.: А. Д. Иванова, Г. И. Фрумин, Р. М. Хакало [и др.], Госстрой УССР, КиевНИИПградостроительства Госгражданстрой. КиевНИИПград. Киев, 1971. 136 с.

11. Andrusiak U. Specificity of functional and planning reorganization of castle complexes, Current Issues in Research, Conservation and Restoration of Historic Fortifications: collection of Scholarly Articles XI International Conference (2–6 June 2019). LPNU. Chelm-Lviv, 2019. Number 11. P. 8–21.

Смоляк Ю.Є.

молодий науковий співробітник,

Скалатський замковий відділ НЗ «Замки Тернопілля»

ЗАМОК XVII СТ. В М. СКАЛАТІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО РАЙОНУ

Назва міста Скалат пішла від слова «скала», так як в безпосередній близькості пролягає товтровий кряж, що тягнеться територією трьох областей: Львівської, Тернопільської і Хмельницької, і є єдиним у світі гірським кряжем, що утворився внаслідок тектонічних процесів живими організмами 15 тисяч років тому. Це давній бар'єрний риф вздовж берегової лінії теплого